

Türkiye’de Felsefe Çevirileri Tarihi

Arslan KAYNARDAĞ*

Türkiye’de tazminata gelinceye kadar, felsefe alanında sözü edilmeye değer bir çeviri görülmemektedir. Batı’dan yapılan çeviriler tanzimat yıllarında başladı. Bu dönemde gördüğümüz çevirileri uyanış ve aydınlanma doğrultusunda bir etkinlik saymak yanlış olmaz.

1821’de kurulan Tercüme Odası, Tanzimat yıllarında Türk dili ve düşüncesini etkileyen bir okul durumuna gelmişti. Tercüme Odası’ndan yetişenler arasında başta Namık Kemal, Ziya Paşa olmak üzere birçok tanınmış kimsenin adını anabiliriz. Bunlar Osmanlı siyaset ve düşünce yaşamında önemli etkinliklerde bulundular.

Batı’yı öğrenmek isteyen aydınlarımız, Fransa’nın devrimci, aydınlanmacı yazar ve düşünürlerine ilgi duyuyorlardı. Onların kitaplarını çevirmeye başladılar. Böylece ilk olarak Voltaire, Fénelon ve Fontenelle’in diyalog biçimindeki yazılarından oluşan bir çeviri yayınlandı 1859’da **Muhaverat-ı Hikamiye** adıyla yayınlanan bu kitabı, Tercüme Odasından Münif Paşa çevirmişti.

Münif Paşa önsözde "diyalog" türünün önemini anlatmaktadır. Plato’nun yazılarını böyle yazdığını belirtmekte, bu yararlı yöntemi vatan çocuklarının öğrenmesi için kitabı çevirdiğini söylemektedir. Kitaptaki diyalogların hepsi felsefe ile ilgilidir. Dokuz diyalogtan yedisini Voltaire, birini Fontenelle, birini de Fénelon yazmıştır.

Bu kitabı kısaca tanıttıktan sonra ikinci çeviriye geçiyorum: Batı’dan çevrilip yayınlanan ikinci kitap Fénelon’un **Telemak**’ıdır. Adı geçen kitapta bir düşünülmesi, bir "Ütopya" betimlenir, zorba yönetim eleştirilerek siyaset felsefesi yapılır.

---

* *Felsefeci, Yazar.*

1862'deki birinci telemek çevirisine Marif Nazırı bir önsöz yazarak şöyle demişti: "Eser ilk bakışta hikaye gibi görünse de, anlayanlar için hikmet (felsefe)tir."

Tanzimat yazarlarının ilgi duyduğu düşüncelerin başında Voltaire ve Jean Jacques Rousseau geliyordu. Özellikle Voltaire'den çok çeviri yapıldı. Dikkatimizi çeken başlıca noktalardan biri, çevirilerin, az önce de belirttiğim gibi, devrimci davranışın göstergesi olmasıdır. Çeviri, Batı'ya yönelen aydının eylem ve etkinlikleri içine giriyordu. Namık Kemal, Rousseau'nun toplum anlaşmasının Montesquieu'nun yasaların ruhunu devrimci bir amaçla çevirmeye girişmişti. Ziya Paşa da Rousseau'dan Emile'i bu amaçla çevirmişti. Tanzimatın önemli yayıncısı Ebüzziya Tevfik bu amaçla, Avrupa yazar ve düşünceleri ile ilgili küçük çeviriler yayınladı. Öteki çevirilerin çoğunda da yine bu amaç belli oluyordu.

Yıllar ilerledikçe yeni çevirilerle karşılaşırız: 1888'de Ahmet Mithat, Shopenheauer'e ilgi duyuyor; bu filozofa ilişkin Fransızca bir kitabın kimi bölümlerini çeviriyor ve onu eleştiriyor.

Felsefe çevirileri açısından önemli tarihin 1895 olduğunu söylemek gerekmektedir. İbrahim Ethem (bin Mes'ud) adındaki çevirmen Descartes'in **Discours de la Méthode**'unu bu tarihte çevirdi ve **Üssü İder-i akıl ve ulum'da Tekarri-i hakikat** (akıl ve bilimin yönetiminde hakikatin araştırılması) adıyla yayınladı¹. Böylece felsefede devrim yapan bir filozofun önemli bir yapıtı dilimize çevrilmiş oluyordu.

İbrahim Ethem, kitabı niçin çevirdiğini anlatırken şöyle demektedir: "...Öyle umulur ki, bilimlerin ve sanayiın ilerlemesi için ciddi olarak çalışmak isteyen büyük yüzyılımızda (Ondokuzuncu yüzyılda) bu yapıt memleketimiz için yararlı olacaktır..."

1908'de ilan edilen 2. meşrutiyete doğru ve daha sonra Batının sosyal düşünce içerikli kitaplarına, siyaset ve özgürlük felsefesine, pozitivist felsefeye ilgi arttı. Bir yandan da maddeci, bilimci ve darvinci felsefe ilgisi başladı.

Fransa'nın devrimci yazarlarına ilgi hep sürüyordu; 1915'te Montesquieu'den **Yasaların Ruhunu**², 1917'de Foustel de Coulange den **Medine-i Evvelin (Cité Antique)**³, yine 1917'de Alexis Bertrand'dan **Felsefe-i İlmiye**⁴, 1919'da Makya-vel'den **Hükümdar**⁵, yine 1919'da Montesquieu'den **Romalıların Azamet ve İntihatları Hakkında Mülahazat**⁶ çevrildi.

1 Bu çevirinin 1928'de ikinci baskısı yapıldı.

2 Çev. Hüseyin Nazım.

3 Çev. Nahid.

4 Çev. Salih Zeki

5 Mehmet Şerif Paşa.

6 Çev. Ahmet Saki. Bu kitabı 1863'de Namık Kemal de çevirmeye başlamış bir bölüm çevirisi Mir'at dergisinde yayınlanmıştır.

Bu sırada konumuzu ilgilendiren üç önemli hareket ile karşılaşyoruz:

1. **Felsefe Mecmuası**'nı yayınlayan Beha Tevfik ve arkadaşlarının yayınladığı.

2. Abdullah Cevdet yönetimindeki **İçtihad** dergisi yayınları.

3. **Tanin** gazetesi baş yazarı Hüseyin Cahit (Yalçın)'ın yayınları.

Beha Tevfik daha çok maddeci düşünürlerden, Abdullah Cevdet daha çok pozitivist düşünürlerden, Hüseyin Cahit daha çok liberalist düşünürlerden yapılan çevirileri yayınlamıştı.

Abdullah Cevdet "çeviri yayınlamayı Batılılaşmak için en kısa yol olarak görüyor ve klasiklerini gecikmeden çevrilip yayınlanmasını" istiyordu.

Meşrutiyet döneminde çevrilen kitaplar arasında, önce İngiliz, sonra da Alman ve İtalyan filozofların yapıtları girmeye başladı. Stuart Mille, Herbert Spencer, Hoffding Pareto çevrildi.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ise Amerikan felsefe ve eğitimine ilgi gösterildi. 1923'te Amerikalı filozof William James'in **Terbiye Musahabeleri** çevrildi⁷.

Milli Eğitim Bakanlığı 1923'ten sonra programlı, planlı yayın yapmak için harekete geçti. Bir kuruluşun planlayarak çevrilmesini yönettiği yayınlar arasında Alfred Foille, Romain Rollan, H. Bergson, John Dewey, H. Poincaré, Emile Durkheim gibi felsefeci ve düşünürlerin yapıtları vardı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında daha çok, pragmatizme ve Bergson'a ilgi duyulduğunu görüyoruz.

Mustafa Şekip Tunç'un Bergson'dan yaptığı ilk çeviriye yazdığı önsöz çeşitli bakımlardan ilimizi çekmektedir. Bu önsözde Şekip Tunç "Birinci Dünya Savaşı'nda yeniden ve kötü bir duruma düşen bir vatanın çocuğu olarak geçirdiği bunalımı Bergson'u okuyarak atlattığını, kendisine güç veren bu felsefeyi dilimize çevirerek başkalarının da yararlanmasını istediğini" söylüyordu.

Almanca felsefe yapıtlarının çevrildiğini görmemiz için 1926-1927 yıllarının gelmesi gerekmektedir. Bu gecikme Alman kültür ve dili ilgisinin geç başlamasından olduğu kadar, aydınların Alman idealizmine yabancı olmasından da kaynaklanmaktaydı.

1926'da **Faust** çevirisi⁸, 1927'de **Fichte'nin Hitabeleri**, hemen onun arkasından Von Aster'in **Fransız İhtilali'nin Siyasi ve İktisadi Fikirleri** çevrilip yayımlandı⁹. 1928'de Karl Vorlander'in **Felsefe Tarihi** çevrildi¹⁰. 1931'de Freud

7 Çev. Mustafa Şekip (Tunç).

8 Çev. Galip Bahtiyar.

9 M. Nermi.

10 Birinci cildi Memet İzet, ikinci cildi Orhan Sadettin çevirdi.

çevirileri başladı. 1932'de Wilhelm Dilthey'den **Alman Ruh Tarihine Dair Tetkikler**¹¹, 1934'de Nietzsche'den **Zerdüş Böyle Söylüyordu** yayınlandı¹².

Yıllar ilerliyor ve 1930'lara geliyoruz. Fransızca'dan yapılan felsefe çevirilerinin sayısal üstünlüğü 1930'larda da sürmektedir.

1930'da Rausseau'dan **Emile**, 1933'de Bergson'dan iki kitap çevrildi. Bu arada felsefe çevirileri bakımından önemli dergi Hüseyin Cahit Yalçın'ın 1933'de yayınlamaya başladığı **Fikir Hareketleri**'dir.

1934'de **Vakit** gazetesi Haydar Rıfat adındaki bir çevirmenle işbirliği yaparak **Dün ve Yarın** başlığı altında bir dizi kitap yayınlamaya başladı. Yayınladığı 46 çeviri kitapdan 21'i felsefe idi. Bunların arasında Hegel'den **Estetik**, Heidegger'den **Metafizik Nedir?** başlıklı kitaplar da vardı.

Adı geçen dizide (1935 yılında) Felsefe Profesörü Hilmi Ziya Ülken'in çeviri konusunda kaleme aldığı önemli bir inceleme yayınlandı. **Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü** adındaki bu kitabın son bölümü Türkiye'deki çevirilerin tarihi idi. Hilmi Ziya Ülken, adı geçen kitabında "Çevirinin bir ülkeden ötekine bütün bir uygarlığı taşıdığını" söylüyor, "Bilinçli, örgütlü, planlı ve tam bir çeviri etkinliğinin önemi" üzerinde duruyordu.

Planlı çeviri etkinliklerine gelince, bizde küçük çapta planlanmış çeviri etkinlikleri görülmemiş değildir. Bunlar özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışmalarında görülüyordu. Osmanlıların son yıllarındaki bu tür etkinlik Cumhuriyet'in ilk yıllarında da sürdürülmeye çalışıldı.

Milli Eğitim Bakanlığı 1937'de "Lise Felsefe Dersleri Yardımcı Kitapları" yayınlamaya başlamıştı. Bu dizide Spinoza, Leibnitz, Kant, Berkeley, Russel gibi filozofların yapıtlarından bölümler çevrilmişti.

Milli Eğitim tarihimizin en önemli olaylarından biri kuşkusuz, bir felsefecinin bakan olmasıdır. 1938'de bakan olan felsefeci Hasan Ali Yücel, 1939'da bir yayın kongresi topladı. Kongrede çeviri kurulu oluşturdu. "Büyük kültür davası" dediği çeviri işini "Devletin çözümlemesinin zorunlu olduğunu" söyledi.

Yine onun sözleriyle söylüyorum: "Hümanizmacı kültür ancak böyle ortaya çıkacak ve yerleşecek, disiplinli çeviri çalışması dilimizin yepyeni bir oluşum içine girmesini" sağlayacaktı.

Böylece tarihimizin en önemli ve en planlı çeviri etkinliği 1941'de başladı. Sürekli çalışan bir çeviri bürosu kuruldu. Nurullah Ataç, Sebahattin Eyüboğlu, Nusret Hızır, Bedrettin Tuncel, Sabahattin Ali gibi değerli çevirmenler bu büroda görev aldılar.

11 Hasan Cemil.

12 Çev. Mahmut Sadi (Irmak).

Çevrilecek yapıtların listeleri hazırlandı. Özellikle klasik yapıtlara yer verildi ve öncelikle de Yunan-Latin klasiklerinin çevrilmesi istendi. Adı geçen büro aynı zamanda 1941'de **Türçüme Dergisi**'ni yayınlamaya başladı.

1949'a geldiğimizde bakanlığın, o tarihe kadar 599 çeviri yayınladığını görüyoruz. Bunun 110'u felsefe, 2 ve 40 kadarı Yunan filozoflarından çevrilmişti. Platon 32 kitapla başta geliyordu.

Burada görev alan bir çevirmen (Erol Güneş) **Tercüme** dergisinde yazdığı yazıda şöyle söylüyor:

"Görüldüğü gibi yazın ve felsefe çevirileri arasında küçümsenmeyecek bir oransızlık var. Platon ve Descartes bir yana, hiçbir filozofu çevirilerinden okuyarak tanıyamayız. Şimdiye kadar, metinler ortada yokken felsefe tarihi okutmak gibi yanlış bir yola gidilmiştir. Bir filozofun hiçbir kitabını çevirmeden yaşamı ve yapıtları üzerinde kitap yazmak güç değildir. Ama yararlı da değildir. Dil ve terim güçlüklerini gözde büyütmemek gerekir. Çeviri yaptıkça dil eşlenecek ve zenginleşecektir".

Terim sorunu önemliydi. Ama çözümlenmeye de başlanmıştı. 1930'lu yılların sonları ile 1940'lı yıllar bilim ve felsefe terimlerinde Türkçeleşme yıllarıdır. Daha önce, bu terimlerin nerdeyse tamamı arapça idi. Bu yüzden, düşünce üretmek, çeviri yapmak, bilimi ve felsefe yazılarından anlam çıkarmak güç oluyordu.

Felsefe terimlerinin türkçeleşmesinde hocamız Macit Gökberk'in çabalarını özellikle belirtmek isterim. O ve arkadaşları bugün kullandığımız felsefe terimlerinin bulunmasını, düşünce dilinin ortaya çıkmasını ve yerleşmesini sağladılar.

Bir çeviri dergisi girişimi de İstanbul Felsefe Bölümünde olmuştur. Prof. Macit Gökberk ve Hilmi Ziya Ülken 1947'de **Felsefe Tercümelere** dergisini çıkardılar. Bu kapsamlı dergi yazık ki bir sayı çıkarılabildi.

Milli Eğitim 1950'de yeni bir iktidarın ve onun zihniyetinin eline geçince devletin çeviriye verdiği önem azaldı. Bundan özellikle felsefe çevirileri zarar gördü. Yayınevleri felsefe yayınlarından uzaklaştılar. Nicelik ve nitelikte gerileme oldu.

Bu olumsuz dönem 1960'a kadar sürdü. 27 Mayıs 1960 devrimi ile yeni anayasa kabul edildi ve onun getirdiği düşünce özgürlüğü yayıncılığı hareketlendirdi. Felsefe çevirilerini arttırdı ve zenginleştirdi. Vitrinlerde sanat felsefesinden siyaset felsefesine kadar yeni yayınlar görülmeye başladı.

Karl Marx'ın baş yapıtı **Kapital**'in çevirisi 1966'da yayınlanmaya başlayarak 1970'de tamamlandı. Siyaset felsefesi klasiklerinden, Raussau'nun **İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kaynağı**¹³ adındaki kitabı ile Hugo Gratius'un **Savaş ve**

Barış Hukuku¹⁴ yayınlandı. Russel, Sartre, Camus gibi filozoflardan çevrilen kitaplarda artış oldu.

Yayınevlerinin bu yıllarda felsefe çevirisine gösterdiği ilgi için iki örnek vermekle yetineceğim. Çan Yayinevi'nin yayınlarındaki 27 kitaptan 14'ü, Remzi Kitapevi'nin 1972 kataloğundaki 52 kitaptan 14'ü felsefe çevirisi idi. Bu çeviriler hep 1960 yıllarında yapılmıştı. Yine Remzi Kitapevi'nin 1959'da başlattığı Yunan-Latin klasikleri dizisindeki 11 kitaptan 7'si felsefe idi.

Ne var ki, bu etkinlik böyle sürmedi. Toplum olaylarının yarattığı bunalım 12 Mart 1971 askeri yönetimini getirdi. Bu yönetimle okuma ve düşünce özgürlüğü kısıtlandı, yayıncılara, kitap okuyuculara baskı başladı. Bundan en çok etkilenen felsefe kitapları ve felsefe çevirileri oldu.

Bütün bunlara karşın, felsefe sevgisini, çeviri bilincini ayakta tutmak isteyen çevreler vardı. Hacettepe Üniversitesi'ndeki felsefeciler, çeviri için harekete geçtiler. Bu etkinlik içinde ilk olarak 1975'de David Hume'dan **İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma** yayınlandı¹⁵.

1980'lerde çeviri ve felsefe çevirileri etkinliği yeniden canlanıp hızlanmaya başlamıştı. Bu canlanma içinde kurulan yazarlar kooperatifinin (Yazko'nun) iki dergisi özellikle önemlidir.

Yazko Felsefe Yazıları ve Yazko Çeviri

Russel, Sertre gibi filozoflardan çeviriler sürüyordu. Bunlara Erich Fromm, Karl Popper, Thomas Kichn gibi, yaşadığımız günlerin filozoflarından yapılan çeviriler eklendi. Yapısalcılığa ve Fransız Filozof Michèle Foucault'a ilgi başladı. Yapısalcılığın ünlü düşünürü Levy Strauss'un kitaplarının çevrilmesinde geç kalınmadı.

M. Faucault'un görebildiğim ilk çeviri 1982'deki¹⁶ Wittgenstein **Tractatus**'u çevrildi¹⁷.

Şimdi bir araç açarak Kant ve Hegel çevirilerinden söz etmek istiyoruz.

Kant'tan yapılan ilk çeviri 1933'tedir. Bu yıl Kant'un Pedagojisi yayınlanmıştır¹⁸. Bu büyük filozoftan kısa kısa bazı bölümlerin çevrildiği görüldü¹⁹. Tam bir yapıtının yayınlanması için 27 yıl geçmesi gerekti. 1960'da **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme** yayınlandı²⁰. 1980'de **Pratik Aklın Eleştirisi** Hacettepe

14 Çev. Seha L. Meray.

15 Çev. Oruç Aruoba.

16 Las Maninas. Çev. Tanr Günersel (Bu çeviri için bakınız Tan Dergisi, Sayı: 3/4, 1982).

17 Tractatus'un iki çevirisi var. 1985 çevirisini Oruç Auroba, 1986 çevirisini Ali Kozbek yaptı.

18 Çev. M. Rahmi Karatay.

19 Kant'dan Parçalar. Çev. Mehmet Emin (Erişirgil).

20 Çev. Yavuz Abadan, Seha Meray.

Üniversitesi yayınları arasında çıktı²¹. Aynı dizinin kitabı olarak **Ahlak Metafizikinin Temellendirilmesi** 1982'de²², **Prolegomena** 1983'de yayınlandı²³. Hacettepe'nin bu planlı çalışması övgüye değer. Nitekim aynı diziden 1988'de Aristoteles'in **Nikomakhos'a Etik'i** yayınlanmıştır²⁴.

1982'de Üniversite dışından bir çevirmen Kant'un **Evrensel Doğa, Tarih ve Gökler Kuramı'nı** yayınladı²⁵. 1984'de **Seçilmiş Yayınlar** çıktı²⁶. Ne var ki, Kant'un en önemli yapıtı olan **Salt Aklın Eleştirisi** bugüne değin tam olarak çevrilip yayınlanamadı.

Hegel'e gelince bu filozoftan ilk çeviri 1936 yılında ve **Estetik** başlığını taşımaktadır. 1976'da bu filozoftan bir **Seçmeler** çevirisi çıktı ancak 1986'dadır ki **Tinin Görüngübilimi** (Phenomenologie Des Gerstes) yayınlanabildi²⁷. İkinci büyük çeviri **Mantık Bilimidir** ve 1991'de yayınlanmıştır²⁸. Hegel'den yeni bir **Seçme Yazılar** çevirisini 1986'da yayınladığımı belirtmek isterim.

Ayracı kapatıyorum ve yine tarih sıralamasına göre çeviri yayınlarından söz etmeği sürdürüyorum:

1980'lerin sonuna doğru kimi yayınevlerinin yalnız felsefe ve felsefe çevirisi yayınlamaya başladıkları, hatta bu amaçla ortaya çıktıkları görüldü.

Örneğin İdea Yayınevi felsefe çevirisinden başka bir şey yayınlamamıştır. Onun yayınlarında, İonya filozoflarından başlayarak Hegel'e, Herbert Marcuse'e kadar yirmiye yakın çeviri görmekteyiz. Copleston'un İngilizce **Felsefe Tarihi** dizisinin Türkçe'sini bu yayınevi yayınladı.

Böylece 1990'lı yıllara kadar gelmiş bulunuyoruz.

1991'de Nietzsche'den dört yeni çeviri yapıldığını söylemek isterim. Aynı yıl Türkiye Felsefe Kurumu Martin Heidegger'den yeni bir **Metafizik Nedir?** çevirisi yayınladı²⁹.

Frankfurt okulu filozoflarından epeyce çeviri yapılmaya başlandı. Yeni filozoflar, yeni akımlar izlenmeye çalışılıyordu.

Gilles Deleuze, Baudrillard, Lyotard gibi çok yeni Fransız felsefecilerden, Postmodernizm konusundaki kitap ve yazılardan, Alman felsefeci Walter Benjamin'den, Amerikalı Susan Sontag'dan çeviriler yapıldı.

21 Çev. İonna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı.

22 Çev. İonna Kuçuradi.

23 Çev. İonna Kuçuradi.

24 Çev. Saffet Babür.

25 Çev. Seçkin Cılızoğlu.

26 Çev. Nejat Bozkurt.

27 Çev. Aziz Yardımlı.

28 Çev. Aziz Yardımlı.

29 Çev. Yusuf Örnek.

İngiliz filozofu John Locke'un **İnsanın Anlığı Üzerine Bir Deneme** 1992'de çevrilip yayınlandı³⁰.

Yine bu yıl, İspanya'nın ünlü filozofu Ortega Y. Gasset'den yapılan iyi bir derleme, çeviri olarak dikkati çekmektedir.

Şimdi elimde J. Habermas'tan yapılan bir çeviri görüyorsunuz. **İdeoloji olarak teknik ve bilim** adını taşıyan bu kitap en son yayınlanan felsefe çevirilerinden biridir. Günümüzün J. Habermas gibi ünlü bir filozofunu gecikmeden çevirip güzel bir baskı ile yayınlamak iyi bir şey. Bir bakıma nereye geldiğimiz bir göstergesi. Çeviri tarihimizin bir ucunda **Muhaverat-ı Hikemiye** bir ucunda da **ideoloji olarak teknik ve bilimi** duruyor.

Kitaplığımıza baktığımızda aşağıda adlarını verdiğim filozofların yapıtlarının büyük bölümünün ya da önemlilerinin çevrildiği görülmektedir. Platon, Aristoteles, R. Descartes, Montaigne, J.J. Rousseau, Voltaire, Darwin, F. Nietzsche, H. Bergson, S. Freud, B. Russel, J.P. Sartre...

Platon'un 35, Aristoteles'in 8, Descartes'in 6, Kant'ın 5, Russel'in 22 kitabının çevrilmiş olması küçümsenebilir mi bilmem!

Hemen belirtmeliyim eksiklerimiz çoktur. Dünya felsefe kültür ve çeviri etkinliğinin epeyce gerilerindeyiz. Örneği, Schopenhauer, K. Jaspers, S. Kierkegard, E. Husserl, Max Scheler³¹, Witehead ve daha nicelerinden yapılacak çeviriler çevirmenleri beklemektedir.

Size bu konuşmamda felsefe çevirisinin ülkemizdeki 133-134 yıllık öyküsünü kısaca anlatmaya, bu konudaki düşüncelerimi söylemeye çalıştım.

Sonuç olarak, nicelik ve nitelik bakımından istenilen noktadan uzakta olduğumuzu belirtmek gerekiyor. Bilinçli ve planlı bir felsefe çevirileri etkinliğinin gecikmemesi düşünce hayatımıza çok şey kazandıracaktır.

30 Çev. Vehbi Hacıkadıroğlu.

31 Max Scheler'den tek kitap çevrildi: İnsan Kainattaki Yer (Çev. Takiyettin Mengüşoğlu), 1947.